

Splitski spomenici. Dio prvi. Splitski bilježnički spisi. Svezak I. Spisi splitskog bilježnika Ivana pok. Čove iz Ankone od 1341. do 1344., prepisao Jakov Stipišić, regesta sastavio Ante Nazor, MSHSM vol. 53 Zagreb 2002., str. 392.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti knjigom koju ćemo ovdje ukratko predstaviti nastavlja tradiciju dužu od stotinu godina objavljivanja srednjovjekovnih izvora važnih za hrvatsku historiografiju općenito, a posebice za povijest komuna istočnojadranske obale. Pri tome je posebno važnu ulogu odigrala tadašnja JAZU svojom serijom *Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium* koja je počela izlaziti 1868. godine objavljivanjem zbirke hrvatskog povjesničara Šime Ljubića, *Listine o odnošajih između južnog Slavenstva i Mletačke republike*. Osim Ljubićeve zbirke u istoj seriji objelodanjene su i mnoge druge važne zbirke poput zbirke Vjekoslava Klaića *Acta Keglevichiana*, izuzetno važne za povijest srednjega vijeka kontinentalnog dijela Hrvatske, zatim Radoslava Lopašića *Spomenici hrvatske krajine*, te mnoge druge. Unutar navedene serije također su objavljivani i narativni izvori, kronike pojedinih dalmatinskih povjesničara kao npr. *Historia Salonitana* znamenitog Splitsanina Tome Arhidakona koju je izdao Franjo Rački, te *Chronica Ragusina Iunii Restii* koju je objelodanio S. Nodilo.

Osim navedenih, Akademija je tijekom XX. stoljeća objelodanila više knjiga bilježničke građe pojedinih dalmatinskih komuna u srednjem vijeku (npr. *Monumenta Catarensia*, *Monumenta Ragusina* i *Monumenta Traguriensia*). Ušavši u XXI. st., Akademija je nastavila s podupiranjem izdavanja bilježničkih i drugih spisa dalmatinskih komuna pri čemu je težište sada na bilježničkim knjigama onih komuna za koje građa te vrste još nije objavljivana. Jedna od tih komuna je i srednjovjekovni Split za koju je bilježnička građa do sada bila pristupačna samo u arhivima. Upravo iz tog razloga je knjiga Jakova Stipišića i Ante Nazora u kojoj prezentiraju bilježničke spise splitskog notara Ivana pokojnog Čove iz Ankone od izuzetne važnosti jer popunjava prazninu u poznavanju splitskoga srednjovjekovnog notarijata, a time i spoznaju o različitim aspektima gospodarskoga, crkvenog i političkog života Splita u kasnom srednjem vijeku.

Transkripciju osnovnog dijela izvornika koji je pohranjen u Državnom arhivu u Zadru u Fondu stare splitske općine načinio je povjesničar prof. Jakov Stipišić, a regesta, kazala osobnih i zemljopisnih imena, te stvari izradio je mr. Ante Nazor, profesor na Hrvatskome vojnom učilištu u Zagrebu, obojica vanjski suradnici na projektu "Izvori, studije i pomagala za hrvatsku povijest od VII. do XIX. st." Odsjeka za povijesne znanosti HAZU u Zagrebu. Iako se radi o samo dva sveščića, oni sadrže veliki broj dokumenata, čak 570. Važno je naglasiti da se radi o najstarijim sačuvanim bilježničkim spisima splitske općine koji obuhvaćaju razdoblje od listopada 1341. do travnja 1344.

Knjiga započinje predgovorom u kojemu autori osim osnovnih podataka o izvornomu materijalu objavljenom u ovoj knjizi, daju i kratak pregled razvoja splitske komune, a zatim donose i osnovne biografske podatke iz Ivanova života. Slijedi prijepis prvog sveščića koji se sastoji od 318 dokumenata u razdoblju od listopada 1343. do travnja 1344. godine. Drugi sveščić donosi 251 dokument koji obuhvaćaju razdoblje od travnja 1341. do svibnja 1343. Svi dokumenti, i iz prvoga i iz drugog sveščića, označeni su rednim brojem i poredani po kronološkom redosljedu, izuzev u jednom slučaju, a prezentirani su tako da je na početku razriješen datum, zatim je dodan kratki hrvatski regist sadržaja dokumenta, te donesen sam tekst dokumenta. Sadržaji dokumenata su raznoliki, ali najveći dio odnosi se na raznovrsne prodaje, prepuštanje zemlje u najam i obradu, zatim posuđivanje novca i zaduživanje u novcu, podjelu imovine, miraza, a velik je i broj oporuka. S obzirom

na raznolikost, ti dokumenti sadrže važne podatke o društvenom, gospodarskom i religioznom životu splitske komune i strukturi njezina stanovništva, kao i stanovništva splitskog distrikta.

Na kraju knjige nalaze se *Index nominum*, *Index locorum* i *Index rerum*. Važno je istaknuti da su sva tri kazala priređena tako da prate brojeve dokumenata, a ne stranice. Autori nam na kraju knjige također donose i nekoliko ilustracija izvornih dokumenata (faksimila) prema kojima se vidi da je bilježnik Ivan dokumente pisao gotičkim kurzivnim pismom rabeći uobičajene ligature i kratice.

Možemo zaključiti da je ova knjiga važan doprinos hrvatskoj historiografiji, pogotovo za proučavanje razvoja dalmatinskih komuna, u ovom slučaju splitske komune i njezina distrikta u kasnom srednjem vijeku. Ona, kao i ostale knjige sličnog sadržaja, obiluje pojedinostima u kojima se zrcali svakodnevni život (stanovanje, odjeća, trgovanje, ženidba, mirazi i dr.) i na taj je način važan izvor u kojemu hrvatski povjesničari, ali i znanstvenici drugih struka (arheolozi, pravnici, povjesničari umjetnosti), mogu pronaći raznolike podatke o jednom srednjovjekovnom dalmatinskom gradu i njegovu stanovništvu.

Branka Grbavac

Ludovik Crijević Tuberon, *Komentari o mojem vremenu*, Biblioteka Hrvatska povjesnica – Posebna izdanja, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001., 341 str.

U izdanju Hrvatskog instituta za povijest, u okviru Biblioteke Hrvatska povjesnica, tiskan je hrvatski prijevod djela *Komentari o mojem vremenu* dubrovačkog patricija, kroničara i benediktinskog redovnika Ludovika Crijevića Tuberon. Latinski tekst preveo je Vlado Rezar, koji je i autor detaljne, živo i zanimljivo napisane uvodne studije u kojoj se iznosi Tuberonov životopis (VII-LXXXVIII). U prvom dijelu uvodne studije autor se posebice osvrće na karakteristike Tuberonova latiniteta u okviru tadašnjeg europskog i hrvatskog humanizma, a potom donosi cjelovitu biografiju tog Dubrovčanina od rođenja 1458. do smrti u samostanu sv. Jakova od Višnjice 1527. godine, s osobitim obzirom na razdoblje školovanja, redovništva. Slijedi analiza Tuberonove oporuke, dok je veći dio studije posvećen razmatranju *Komentara*. Autor se posebno osvrnuo na Tuberonov doživljaj vremena u kojemu je živio, te istaknuo da je on suvremeni svijet, u humanističkoj maniri, promatrao očima antike što se osobito uočava u korištenju antičke terminologije. Analiza Tuberonova djela omogućuje uvid u njegov doživljaj susjednih naroda (Hrvata, Srba, Mađara, Grka, Čeha), a njegovu su pažnju privlačile tada dvije najutjecajnije sile na ovim prostorima - Osmanlijsko Carstvo i Italija. Zanimljivo je da on gotovo jednako negativne osjećaje gaji prema Turcima i Mlečanima "za koje ne nalazi riti jedne riječi pohvale". Tuberonov odnos prema Katoličkoj crkvi onog doba izuzetno je kritičan. Zbog njegovih stavova o nemoralu unutar Crkve i negativnog stava prema pojedinim papama, iznesenim u *Komentarima*, knjiga se našla na popisu *Index librorum prohibitorum*. Kao povjesničar Tuberon je prilično tipičan predstavnik svojega, humanističkog, doba. U pisanju povijesnih djela nastoji biti objektivan, kritičan prema izvorima; ne bi li čitatelju predočio što cjelovitiju sliku, služi se jednako neprovjerenim glasinama kao i izvornom gradom (Ljetopis popa Dukljanina, Konstantin Porfirogenet, Toma Arhiđakon, Flavije Biondi, Marko Antonio Sabellico, Silvije Piccolomini, Antonio Bonfini te niz drugih). Slijedi nekoliko kraćih razmatranja o meceni koji je Tuberonu podupirao u pripremi *Komentara* za tisak, tiskanim izdanjima *Komentara*, od prvog izdanja 1603. u Frankfurtu, preko Schwandtnerova izdanja 1746. u Beču, do dubrovačkog izdanja iz 1784. godine. Autor se osobito osvrnuo na rukopis *Komentara* koji se čuva u biblioteci